

Elmélkedés a pártfogó felügyeletről

A pártfogó felügyelet jelentősége, célja, szerepe, tartalma

Az elmélet művelői kitartóan szorgalmazzák a nem szabadságvesztéssel járó szankciók alkalmazását, azt, hogy a társadalmi rendszerváltásnak a szankciórendszerben is tükröződnie kell, amelynek során az alternatív gondolatoknak és az áldozati érdekeknek is helyet kell kapniuk, például a tettes-áldozat-egyezség formájában.¹ A büntetőjog eszközürendszere önmagában alkalmatlan a bűnözésben újratermelődő társadalmi problémák és az egy-egy bűncselekményben kifejezésre jutó egyéni konfliktusok, krízishelyzetek megoldására.² Kerezi Klára az alternatív szankciókra állítja, hogy „... közösségekben végrehajtott és különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyeletet jelentenek, amelyek a reintegrációhoz szükséges támogatást is nyújtják az elkövetőknek.” Az alternatív szankciók hátrányeleme lehet a bizonyos mértékű szabadságkorlátozás, a munkavégzés és a felügyelet. A közösségi szankciók is a társadalom védelmét szolgálják, céljuk az egyéni újabb bűnelkövetések megelőzése a speciális prevenció céljának megfelelően, mögötte azonban mindig ott áll a szabadság elvesztésének a lehetősége, azaz a büntetés általában szabadságvesztésre változtatható át.

A büntetőjogi szankciók napjainkban már sokat humanizálódtak, eszközeikben

bővültek, de lényegében ma is az embernek, mint társadalmi és fizikai lénynek az élet, a szabadság, a becsület, a vagyoni és egyéb javai, az ezzel kapcsolatos jogai korlátozását, illetve megvonását jelentik, ami a végrehajtás folyamatában valósul meg, teljesedik ki. Korunkban az egyes elméletek kizárólagosságával szemben olyan új emberközpontú egyesítő elmélet kidolgozására lenne szükség, amely tükrözi az új évszázad, az új évezred és a büntetési célok sokoldalúságát, pluralizmusát. A tudományos kutatás egyrészt sokkal bonyolultabb kutatási módszerek kifejlesztését igényli, másrészt az elméletnek is sokkal differenciáltabbá kell válnia napjaink kérdéseinek gyors megválaszolásában. Az ezredfordulón a büntetőjog, a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás koncepciója és szerkezete középpontjában – mint tettesnek és sértettnek egyaránt – az ember védelmének és tiszteletének kell állnia, amelyből levezethető szabadságának korlátja is, melyet csak annyiban gyakorolhat, és amelynek tiszteletben tartását csak annyiban igényelheti másoktól, amennyiben embertársainak ugyanolyan, épp úgy tiszteletben tartandó szabadságába, valamint jogaiba nem ütközik. A büntetési célokat is az emberre, – mint individuumra, és mint társadalmi lényre – tekintettel kell megfogalmazni. A hatékony büntetési rendszer megvalósítása esetén sem hagyható figyelmen kívül a társadalmi beilleszkedés objektív feltétele, valamint a társadalmi viszonyok, amelyek

kedvező alakulása hozzásegít a visszaesés számának csökkenéséhez. A büntetés végrehajtására a büntetőjogi eszközöket olyan, szociálpolitikai intézkedésekkel kell kiegészíteni, amelyek alkalmasak arra, hogy a büntetés-végrehajtás során kialakult készségek révén a szabadult képes legyen beilleszkedni a társadalomba. Az utógondozásnak egy ilyen típusú szociálpolitikai intézménynek kell lennie. A bűncselekményt elkövetők reszocializációja eredményességének növelése szükségessé teszi a büntető igazságszolgáltatási, és a büntetés-végrehajtásban közreműködő szervek színvonalas, a törvényességi követelményeket maradéktalanul kielégítő munkája mellett a társadalom legkülönbözőbb erőinek még aktívabb, szervezetesebb, koordináltabb, szabályozottabb részvételét. Az, hogy az elítélt a büntetés kitöltése után ismét a bűnözés útjára lép-e, attól is függ; milyen körülmények közé kerül, a környezete miként befolyásolja, és szükséges esetben kaphat-e támogatást a társadalomba való beilleszkedéshez, ami azonban nem szorítkozhat csak a szociális támogatásra. A büntetések pusztán hátrányokozó jellege fölött eljárt az idő, a nevelés és a rehabilitáció módszereinek a jogállamiság követelményei között kell érvényesülniük. A hátrányokozást a nevelés olyan eszközeként kell felfognunk, mint amiben kifejezésre jut a büntetés visszatartó hatása.

A visszaesés, ezen belül is különösen a többszörös visszaesés trendjének kedvezőtlen alakulása okait keresve kutatási eredményeim igazolták azt a korábbi, szintén kutatásból eredő tapasztalatot, hogy a visszaesési arány a büntetés kitöltését követő első évben, illetve első hat hónapban a legnagyobb. Ezt a kutatást

nemcsak a szabadságvesztés büntetésből szabadultakra nézve végeztem el, hanem a többi büntetésre és intézkedésre nézve is. Ez volt az újszerűsége. E szankciók vonatkozásában is hasonló következtetésre lehetett jutni, csak egyharmadnyi arányszámmal, hiszen nem olyan súlyú tettekről és személyekről van szó.

Napjainkban az új büntető törvénykönyvben meghatározott, valamennyi büntetési nemnek a végrehajtására vonatkozó szabályokat törvénynek kell tartalmaznia.

A pártfogó felügyelet társadalomvédelmi célokat szolgáló, a Btk. 70. § (1) bekezdés 7. pontjában megjelölt büntetőjogi intézkedés, amelynek „*célja, hogy az ellenőrző ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, és segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéséhez, az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.*”³ Az ellenőrzés és az életmód irányítása érdekében a pártfogoltat magatartási szabályok terhelik. A pártfogó felügyelet nem azonosítható az utógondozással, de a pártfogoltat megilletik azok a jogok, amelyeket a Bv. tvr. az utógondozottnak biztosít.⁴ „*A pártfogó felügyelet alatt álló személy köteles a jogszabályban és bírósági határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani, a pártfogóval rendszeres kapcsolatot tartani, és részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadni.*”⁵

A pártfogó felügyelet alatt álló, jogi helyzetének fő jellegzetessége, hogy – személyes szabadsága megvonása nélkül – magatartási szabályokkal teremtett korlátok között kénytelen élni. A minden felnőtt korú pártfogoltat terhelő, úgynevezett általános magatartási szabályokat a Bv.

tvr. 96. §-a határozza meg. A pártfogolt köteles ezeket a szabályokat megtartani, valamint azokat, amelyeket a bíróság egyéni mérlegelés alapján külön előírt számára. A magatartási szabályok kétségtelenül beavatkozást jelentenek az állampolgár jogi helyzetébe. A pártfogoltat ugyanúgy megilletik az utógondozottnak biztosított jogok, támogatás, mint az utógondozásban részesülő, nem pártfogó felügyelet alatt álló szabadult elítéltet.

A fiatalok pártfogó felügyeletét nem a bírósági hivatásos pártfogó, hanem a gyámhatóság mellett működő pártfogó látja el.

A katonai sajátosságok figyelembevételével a magatartási szabályok kötelezőek a katonai pártfogoltra is.

Annak a hatásrendszernek, amely alá az elítélt a büntetés, intézkedés végrehajtása alkalmával kerül, elemét alkotja a büntetést megelőző és a szabadulást, a kitöltést követő időszak is. Az utógondozás keretében a szabadságvesztésből szabadult elítélt segítséget és támogatást kérhet, különösen a munkába állásához, a letelepedéséhez, szállás biztosításához, a megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléséhez és gyógyító eljárásához.⁶ A bv. intézet köteles elősegíteni, hogy az elítélt rendezze a szabadulása utáni letelepedésével és munkába állásával kapcsolatos ügyeit.

„Pártfogó felügyelet elrendelésének akkor van helye, ha a feltételes szabadság (48. §), illetve a próbaidő (72. §, 89. §) eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges. A próbára bocsátott vagy a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt visszaeső (Btk. 72. § (4) bekezdés, 89. § (6) bekezdés), valamint az, akivel szemben a vádemelést el-

halasztották, pártfogó felügyelet alatt áll.” Probára bocsátás és felfüggesztett szabadságvesztés mellett a pártfogó felügyeletet az ítélőbíróság, feltételes szabadság esetén a bv. bíró, a vádemelés elhalasztásakor pedig az ügyész rendeli el. A pártfogó felügyelet alatt állók száma 1993 óta emelkedett. Habár 1990. január 1-jén 7.183 fő, 1992. január 1-jén mindössze 2.945 fő állt még pártfogó felügyelet hatálya alatt. 2000. január 1-jén viszont már 6.108, 2001. január 1-jén 6.743, 2002. január 1-jén 6.812, 2003. január 1-jén 6.826 fő volt a pártfogó felügyelet alatt állók száma. A pártfogoltak létszámának emelése igényli a pártfogó felügyelet működésének, szervezetének újraszabályozását, hogy funkcióját a jogi és társadalmi környezettel és követelményekkel való nagyobb összhangba hozza. A pártfogók hatáskörébe utalt feladatok szakszerű ellátása érdekében speciális jogi, kriminológiai és pszichológiai, gyógypedagógiai, valamint szociális szervezői ismeretek elsajátítására van szükség. Mindez felveti az intézményes továbbképzésük biztosítását. A pártfogó felügyeletet napjainkban még a megyei (fővárosi) bíróságok büntetés-végrehajtási csoportjain belül működő hivatásos pártfogók hatják végre. A pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködik a rendőrség, az állami szervek, a társadalmi szervezetek, a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek, munkájukat pedig segítik és támogatják az állampolgárok. Az előkészítésben jelentős szerepe van a nyomozó hatóságoknak (rendőrség), az ügyészségnek, valamint a bv. intézeteknek is. Szükséges már a nyomozati iratanyagban, illetve a büntetés-végrehajtási iratokban dokumen-

tálni azokat az adatokat, tényeket, amelyek a pártfogó felügyelet elrendelésére irányuló kezdeményezést megalapozzák.

A pártfogó felügyelet fontos része a bűnmegelőzési munkának, célja a bűnelkövetőben és annak életkörülményeiben, környezetében rejlő, bűnisméltásra készítő kockázatok csökkentése. Az elmúlt időszakban nagyon nehezen tudta csak betölteni funkcióját, nem volt egységes a szervezete, hiszen a független bíróságok keretében, a bíróságok alárendeltségében működött. A pártfogoltak, s a velük kapcsolatos ügyek számának emelkedése a bűnmegelőzési feladatoktól vette el a pártfogók figyelmét. A legrosszabb, tartahatatlannak jellemzett helyzet a felnőtt korúak pártfogó felügyelete során alakult ki. Mindenképpen egyet lehet érteni azokkal a törekvésekkel, amelyek szerint szükség van az egységes szervezet és szakmai irányítás kialakítására, a feladatok ellátásához szükséges létszám és technikai feltételek megteremtésére. A bűnelkövetők társadalmi integrációjával, az ennek érdekében kifejtett pártfogó felügyelői tevékenységgel nem vitathatóan a bűnözés csökkenthető.

A bíróság ítélkező tevékenysége, – amelyhez a bírói függetlenség tapad – a jogerős határozat közlésével, az erről szóló értesítő kiállításával, a végrehajtásra adott utasítással lezárul.⁸ A pártfogó felügyelet végrehajtása nem bírósági feladat, nem igazságszolgáltatás, hanem büntetés-végrehajtási és bűnmegelőzési tevékenység, ami igazságügyi igazgatás lehet csak. Elvi jelentőséggel mutatott rá Magyarországon az Alkotmánybíróság 53/1991. (X. 31.) AB. számú határozata indokolásának II. 2. pontjában arra, hogy a bíróságok büntetés-végrehajtással kapcsolatos tevé-

kenysége igazgatási és nem bírói tevékenység.⁹ A pártfogó hálózat, olyan országos irányító szerv létrehozását indokolja, amelyben területi és funkcionális intézmények működése, megfelelő létszám biztosítása és technikai feltételek létrehozása szükséges. Nem halasztható tovább e területet érintően a tudományos megalapozás és a módszertani megújulás sem. Ezt segítően elő a Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállítása.¹⁰

A büntetések és intézkedések kombinált, egymást kiegészítő alkalmazásának az igénye is már korábban felmerült, de nem kétfajta intézménytípus közötti lényegi sajátosságok felszámolásával, hanem az elkövetőre való ráhatás sokoldalúságának és komplexitásának megteremtésével.¹¹ Az intézkedés hatékonysága általában attól függ, hogy mennyire konkrét, ellenőrizhető és egyéniesített.

Szemelvények a történeti előzményekből

Arra, hogy az elítéltek jelentős részének újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzésére és a társadalomba való beilleszkedése érdekében irányításra és ellenőrzésre van szüksége, – bizonyos elkövetők csak így tarthatók vissza újabb bűncselekmény elkövetésétől – már az ókorban is rájöttek. A pártfogó felügyelet intézményrendszerü biztosításának gyökerei az őskereszténység időszakában megtalálhatók az egyházak tevékenysége révén. A gondolat a XVIII. század végétől megindult börtönreformálási mozgalom eredményeképpen vált uralkodó eszmévé. Magyarországon a XIX. század második felében jelentek meg ezek a történelmi előzmények először a gyakorlatban (1873.), majd az 1878. évi V. tc. 27. §-

ában foglaltak révén. Az 1908. évi Büntető Novella a próbára bocsátás intézményét vezette be a „*javulékony, de veszélyeztetett*” fiatalkorúakkal szemben. A múlt század első felében intézményesült a pártfogói rendszer, ám az 1940-es évekig a fiatalkorúak pártfogásában a jótékonyági szervezetek játszottak meghatározó szerepet. Az 50-es évektől e feladatot a tanácsok gyámhatóságai látták el. 1970-ben a 131/1970. (MK. 15.) MM utasítás teremtette meg a fiatalkorú bűnelkövetőkkel foglalkozó hivatásos pártfogói rendszert. A felnőttkorúak pártfogó felügyelete az utógondozásból fejlődött ki egyértelműen. Az 1105/1954. (XII. 17.) MT számú határozatnak is voltak utógondozási vonatkozásai, kifejezetten erről rendelkezett már az 55/1960. (XII. 22.) Korm. számú rendelet, amely a börtönből szabadult személyek munkába állására nézve adott szabályozást. A 12/1965. (XII. 11.) Korm. számú rendelet szervezeti keretet rögzített, a végrehajtása tárgyában kiadott 9/1966. Eü. M számú utasítás pedig módot nyújtott önkéntesen vállalkozó pártfogó felügyelő kirendelésére. Az 1966. évi 21. sz. tvr. az elítéltek szabadulásának előkészítését a büntetés-végrehajtás szerves kiegészítőjévé kívánta tenni. A büntetés-végrehajtási szervek ezzel kapcsolatos feladatait a 110/1967. IM számú utasítás szabályozta a részleteiben. Az 1975. évi 20. tvr. szerint a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozását a bíróságok rendelték el. Ekkor a felnőttkorúakkal kapcsolatban is létrehozták a hivatásos pártfogók működését. Az 1978. évi IV. törvény, a Btk. az intézkedések között szabályozta a pártfogó felügyelet jogintézményét, és ezzel a hivatásos pártfogók tevékenységét a büntető igazságszolgálat-

táshoz sorolta. 1979-től pedig rábízta a munkabüntetések végrehajtását is a törvényhozó a hivatásos pártfogókra, először a javító-nevelő munka, majd 1993-tól a helyébe lépő közérdekű munka végrehajtásának megszervezését is. Új jogintézményként 1995-től – a vádemelés elhalasztásának keretében – az ügyész pártfogó felügyelet alá helyezhette a fiatalkorú gyanúsítottat, 1999. március 1-jétől pedig a felnőttkorú gyanúsítottakat is a vádemelés elhalasztása esetén.

Ha a pártfogó felügyeletnek a tartalmát is képező utógondozás iránti igényt keressük a történelemben visszanyúlva, azt láthatjuk, hogy messze megelőzte a jogintézményként való megalkotását. Már előjáróban is ki kell emelni, hogy más pártfogó felügyelet és más az utógondozás, habár ez utóbbi tartalma része az előbbinek is.

Az elítéltek gondozására 325-ben tartott niceai zsinat egy külön szervezetet létesített *Hocutratores Pauperum* néven.¹² Hasonlóképpen már az ókorban a karhárgói püspök a diakónusok kötelességévé tette, hogy viseljék gondját az elítélteknek.¹³ A XVIII. század végétől megindult börtönreformálási mozgalom eredményeképpen ismét egyik fontos kérdéssé lép elő. John Howard nem csupán az elítéltek helyzete és a börtönállapotok gyökeres javításáért szállt sikra, hanem törvényjavaslatot is nyújtott be az „*elbocsátott elítéltek gondozásáról*.” Az utógondozás, az úgynevezett patronázs további felkarolói¹⁴, további jótékony egyesületeket és intézeteket hoztak létre. Az utógondozás terén jó példát mutatott az 1826-ban alapított Rajna-Weszfáliai Börtönügyi Társaság, amelyet a szabaduló elítéltek segítésére hozott létre Liedner. Mintaszerűen szervezte az utógondo-

zás ügyét Belgium, ahol már 1850-ben, 1870-ben, majd 1891-ben külön törvényt alkottak a gyermekvédő- és rabsegélyező egyesületek állami támogatásáról. A teljes kibontakozása és megerősödése az angol progresszív börtönrendszer végleges kialakulásával vált lehetővé. Az utógondozás először Angliában lett nem csupán társadalmi, hanem állami feladat, és Észak-Amerika teremtette meg a börtönügyi és utógondozási patronázs munka nemzetközi fejlesztésének és elősegítésének modern eszközéül a Nemzetközi Börtönügyi Kongresszus intézményét.

Az utógondozással kapcsolatban Eötvös József már 1838-ban kifejtette, hogy *„csak, ha a büntető társaság mellett egy másik áll, mely a süllyedt szerencsétlent magához felemelni igyekszik, csak ha a rendes tömlöci kormányt egyes polgárok segítik, részint a lekipásztort felváltva, vigasztalással közelítve a rabokhoz, részint oktattva őket, vagy kiszabadulásuk után jövő jólétekről gondoskodna, csak akkor remélheti mindezen intéző sikerét.”*¹⁵

Deák Ferencnek és társainak európai színvonalú 1843-as javaslata össze tudta volna foglalni és a megvalósulás felé vinni az utógondozást és a patronázst is, mint ahogy erre Finkey Ferenc több írásban rá is mutatott. Az utógondozási javaslatok az 1867-es kiegyezés és konszolidáció idején éledtek újjá, és ekkor lépett előtérbe valójában az úgynevezett rabsegélyező eszméje.¹⁶ Buda-Pesten 1773-ban alakult meg az első magyar rabsegélyező egyesület. A Patronázs Egyesületek Országos Szövetségét 1909-ben alapították. A XIX. század vége felé a fegyencóvás, majd a rabsegélyezés fogalmak voltak használatosak. Ezt a század elején a patronázs munka fogalomhasználat váltotta fel. A

korabeli magyar szakirodalom még nem használta az utógondozás fogalmát, csak az 1940-es évektől vált gyakorivá. Schäfer István 1949. évi írása szerint *„a visszaesők... magas arányszámának lecsorítása érdekében ... elsősorban az utógondozás kiépítése látszik a legsürgetőbb feladatnak.”* Az utógondozás szükségességét hangsúlyozva mutatott rá; *„a végzetes következményekkel járó százalmas tévedés”* az utógondozást akár felesleges jótékonykodásként felfogni, akár azt hinni, hogy a bíraskodással és a büntetés-végrehajtással – de utógondozás nélkül – az állam *„büntetőjog szempontú kötelességei”* kimerültek.¹⁷ A XIX. század végén, illetve a XX. század első harmadában a fogház misszió tagjai meglátogathatták az intézeteket és felügyelet mellett beszélgethettek az elítéltekkel. A fogház ügyész, illetve az igazgatóság köteles volt ügyelni arra, hogy a fogház misszió tagjainak a fogvatartottakkal érintkezése ne veszélyeztesse a nyomozás vagy vizsgálat érdekeit, a jogerősen elítélteket illetően pedig a büntetés céljait, és általában a letartóztatási intézet rendjét és fegyelmét.

Az utógondozás is témája volt a nemzetközi börtönügyi kongresszusoknak. Az 1878-as stockholmi kongresszuson felvett rabgyámolításból, az 1930-as prágai kongresszus már állami feladatot fogalmazott meg. Pártfogó és patronáns egyletek létrehozását, átmeneti otthonok fenntartását szorgalmazták. A börtönöknek nem volt semmiféle jogszabályban előírt kötelezettségük, hogy segítsék az elítélteket a szabadulás után. Ez a feladat társadalmi alapon szerveződő egyletekre és magánszemélyekre hárult.

Finkey Ferenc 1943-ban rámutatott arra, hogy a mostoha körülmények megaka-

dályozták Deák Ferencnek és társainak 100 évvel korábbi, európai színvonalú és egyben magyar javaslatának törvényvé válását. A javaslat évfordulóján érdemesnek találta elmélkedni arról, hogy annak hármasság tagozódása: büntető törvénykönyv, bünvádi perrendtartás és külön büntetés-végrehajtási kódex nem merőben tudományos külsőség, hanem hatalmas rendszer, amely a maga szerves erejével össze tudta volna foglalni és a megvalósulás felé vinni az utógondozást és a patronázst is. Ezzel a szociális körülmények büntetőjogi téren nagy lépéssel közeledtek volna 100 évvel korábban a megvalósulás felé. Mi most a „*Deák bicentenárium*” évében elmélkedünk erről.

Az utógondozás tartalma és különbözősége a pártfogó felügyeletről

A büntetés-végrehajtás és az utógondozás feladatai szorosan kapcsolódnak egymáshoz, már a végrehajtás ideje alatt is messzemenően figyelemmel kell lenni az utógondozásra, meg kell tenni az előkészítő intézkedéseket az utógondozás eredményessége érdekében. „*A legtökéletesebb büntetőeljárás vagy a legjobban szervezett és működő végrehajtás sem érhet el komoly eredményeket, ha nincs utógondozás.*”¹⁸ A büntetés-végrehajtás célja - annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék és tartózkodjék újabb bűncselekmények elkövetésétől - csak részben valósítható meg a végrehajtás ideje alatt, a továbbiakban az utógondozásra vár már a feladat, hogy a büntetés-végrehajtás során kialakított pozitív készségek realizálását, a reszocializációt vagy amint a nyugati kriminológiai irodalomban fogalmazzák az utóbbi évek-

ben az integrációt biztosítsa. A Bv. tvr. 114-115. §-a, a 16/1989. (XII. 22.) IM rendelettel módosított 7/1979. (VI. 29.) IM számú rendelet 13-15. §-a meghatározta a szabadságvesztésből szabadult elítéltnak azt a jogát, hogy segítséget és támogatást kérhet, különösen a munkába állásához, a letelepedéséhez és szállás biztosításához, a megkezdett tanulmányok folytatásához. A letelepedésével és a munkába állásával kapcsolatos ügyeinek rendezése érdekében - az intézet rendjének sérelme nélkül - családtagjaival, volt vagy leendő munkáltatójával, a leendő pártfogóval levelezhet és szükség esetén személyesen is érintkezhet. A szabadult elítélt alkalmazását nem tagadhatták meg a Bv. tvr. rendelkezése szerint amiatt, hogy szabadságvesztésre volt ítélve, kivéve, ha a büntetlen előélet a munkakör betöltésének előfeltétele volt. Ekkor fogalmazzuk meg a pártfogó felügyelet és az utógondozás közötti különbséget először. Az utógondozás és a pártfogó felügyelet kapcsolatára jellemző, hogy az utógondozás tartalmát képezi a pártfogó felügyeletnek is, azonban az utógondozásnak a pártfogó felügyeletről függetlenül is kell érvényesülnie. Mindkét intézkedésnek van azonos tartalmi része, de amíg a pártfogó felügyelet kötelezettséget jelent az elítélt számára, ellenőrzési jogosultságot a hatóságnak, addig az utógondozás csupán lehetőség a segítség kérésére, igénybe vételére.

Az utógondozás és a pártfogó felügyelet közötti azonosság tehát észlelhető, azonban nagyon lényeges különbség is van közöttük, mégha történelmi kialakulásuk, pontosabban történelmi előzményeik azonosak is voltak.

Az utógondozás és a pártfogó felügyelet közötti különbségek a következők:

- a) A pártfogó felügyelet tartalmi eleme a pártfogolt ellenőrzése és irányítása mellett a segítségnyújtás, az utógondozás tartalmi eleme viszont kizárólag a szabadult támogatása a társadalomba beilleszkedésben.
- b) A pártfogó felügyeletet a bíróság, ügyészség határozattal elrendeli, az utógondozás nem igényel bírósági határozatot, és általában a szabadult kérelmére történik.
- c) Alapvető különbség, hogy a pártfogoltat mindig magatartási szabályok terhelik, az utógondozás nem jár együtt magatartási szabályok előírásaival.
- d) A pártfogolttal szemben különféle szankciók alkalmazására kerülhet sor a magatartási szabályok megszegése esetén, az utógondozás körében szankciók alkalmazása kizárt.
- e) A pártfogó felügyelet büntetőjogi intézkedés, míg az utógondozás a szabadságvesztésből szabadultat megillető büntetés-végrehajtási jogi intézmény, amely azok számára is biztosítva van, akiknek a pártfogó felügyeletét a bíróság nem rendelte el.

A pártfogó felügyeletet érintő új büntető szabályokról és a végrehajtás feltételeinek megteremtéséről

Az új Be-ben a vádemelés elhalasztásának lehetősége lényegesen módosult a hatályos rendelkezéshez képest, így például az elkövető és szükség esetén a sértett meghallgatására kerül sor, az egyes kötelezettségek előírásához az elkövető beleegyezése, illetve a sértett hozzájárulá-

sa szükséges. Annak érdekében, hogy a magatartási szabály megválasztása, illetőleg a kötelezettség előírása minél inkább illeszkedjék az elkövető személyéhez, illetve az elkövetett cselekmény jellegéhez, a pártfogó felügyelői vélemény és javaslat állna az ügyész rendelkezésére. A döntés előkészítésében tehát nagyobb szerep hárulna a pártfogó felügyelőkre a kötelezettségek és a magatartási szabályok kiválasztásának megalapozásában, továbbá a jogintézmény iránti bizalom megerősítése érdekében a végrehajtás ellenőrzésében és a kötelezettségek teljesítésének elősegítésében. A megalapozott, egységes szemléletben elkészített pártfogói véleményeket és javaslatokat is egyre gyakrabban alkalmazzák majd. Az új Büntető Kódex hatályba lépésére, a kárjövátétellel kapcsolatos, illetve az alternatív és a kombinált szankciók végrehajtásából származó új szerepekre, feladatokra is a pártfogókat fel kell majd készíteni.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt módosítva, azt 114/A. §-al kiegészítve a 2003. évi II. törvény 29. §-a a következőket iktatta be: „A bíróság és az ügyész a büntetés vagy intézkedés alkalmazása, illetőleg a vádemelés elhalasztása előtt pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendelheti el. A pártfogó felügyelői vélemény beszerzését a törvény kötelezővé teheti. A pártfogói felügyeleti véleményt a pártfogó felügyelő készíti el.

A pártfogó felügyelői vélemény a terhelt személyiségét és életviszonyait jellemző tényeket és körülményeket - így különösen családi körülményeit, egészségi állapotát, esetleges káros szenvedélyeit, lakhatási körülményeit, iskolai végzettségét, szaktudását, munkahelyét, ennek hiányában a foglalkoztatására vonatkozó

adatokat, jövedelmi, vagyoni viszonyait - írja le, továbbá bemutatja a feltárt tények, körülmények és a bűncselekmény elkövetése között fennálló kapcsolatot.

A pártfogó felügyelő a véleményben tájékoztatást ad a terhelt adottságainak megfelelő munkalehetőségről, egészségügyi, illetőleg szociális intézményi ellátási lehetőségről, és javaslatot tehet a terhelttel szemben egyedi magatartási szabály elrendelésére.

Ha a bíróság vagy az ügyész úgy rendelkezik, a pártfogó felügyelői véleményben ki kell térni arra, hogy a terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályok vagy kötelezettségek teljesítését vállalja-e és képes-e teljesíteni, valamint arra, hogy a sértett hozzájárul-e a részére adandó jóvátételhez.

A pártfogó köteles és jogosult mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a pártfogó felügyelői vélemény elkészítéséhez szükségesek, e célból az ügy iratait megismerheti, a terhelttől, a sértett-től, a tanúktól és az eljárásba bevont más személyektől felvilágosítást kérhet. Ha ez feladatának teljesítéséhez szükséges, az ügyésztől vagy a bíróságtól újabb adatokat, iratokat és felvilágosítást kérhet."

Bírói, ügyészi rendelkezés alapján kitér arra, hogy a terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályok vagy kötelezettségek teljesítését vállalja-e és képes-e teljesíteni, valamint arra, hogy a sértett hozzájárul-e a részére adandó jóvátételhez.

A Bv. tvr. 8. §-át megújító szabályozás szerint a feltételes szabadságra bocsátásról (Btk. 47-48., 112. §) a bv. bíró a bv. intézet előterjesztése alapján, a pártfogói felügyelői vélemény (Be. 114/A. §) kötelező beszerzését követően, a feltételes

szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt az elítélt meghallgatása után határoz. A pártfogó felügyelő a véleménye elkészítése érdekében az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt legalább egy hónappal a bv. intézetben meghallgatja és vele ettől az időponttól kezdődően rendszeresen érintkezhet - tartalmazza a Bv. tvr. módosítása. Tehát a jogalkotó folyamatosan bővítette és bővíti a pártfogókra háruló feladatokat, az ezekhez szükséges intézményi háttér, anyagi források megteremtését azonban eddig elmulasztotta. A bíróság, az ügyészség, a bv. bíró egyre inkább tartózkodott az úgynevezett külön magatartási szabályok előírásától, mert a pártfogók képtelenek voltak azok végrehajtását biztosítani. Az irányítás és szakmai felügyelet megszűntessége - a fiatalok bűnelkövetőkkel kapcsolatos jogkövetkezményeket a megyei gyámhivatal mellett működő hivatásos pártfogók, a felnőttkorúakkal kapcsolatosakat pedig a megyei (fővárosi) bíróságon működő hivatásos pártfogók hajtják végre - is számos törést okozott magának az elítéltnak a beilleszkedésében, a tartalmi munkával szemben támasztott követelményeket illetően is. A rendszerváltozás gazdasági követelményei, a piaci körülmények az addig legalább szórványosan meglévő segítség lehetőségeit (pl. munkahely, munkásszálló) elvették a pártfogóktól. Azáltal, hogy a felnőttkorúak pártfogói az egyes független bíróságok mellett működtek, szakmai ellenőrzésük és irányításuk egyáltalán nem valósulhatott meg. Joggal lehetett olvasni arról, hogy a bírósági rendszeren belül nem a saját szakmai követelményeik, munkájuk szabályai szerint működnek, hanem egyfajta „maradék-elv” alapján. A fiatalok

esetében főként jogtechnikailag teremtődött tisztább helyzet csak azért, hogy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét a gyermekvédelmi rendszerben helyezte el, és a pártfogó felügyeletet a védő-óvó pártfogást határozottan szétválasztotta, utóbbit a gyermekjóléti szolgálatok feladatkörébe utalva.

A pártfogó felügyelet társadalmi hasznosságát, a bűnözés elleni küzdelemben betölthető fontos szerepét támasztja alá a visszaesési adatok tanulmányozásából levonható következtetés. 1990 és 1998 között a többszörös visszaesők, különös visszaesők, visszaesők; továbbá a visszaesőnek nem minősülő, de ismételt bűnelkövetők együttes aránya egy-egy évben közel 40 %-át tette ki az összes jogerősen elítélt felnőttkorúnak. A szabadságvesztést töltők 60 %-a bűnismétlőnek volt tekinthető. A pártfogó felügyelet alatt állók átlagosan több mint 90 %-a nem vált ismételt bűnelkövetővé az intézkedés hatálya alatt. A pártfogó felügyelet magatartási szabályainak megszegése miatt átlagosan 3-5 %-a ellen indult eljárás.

Az új Be. 453. §-ának (2) bekezdése jelenleg is előírja, hogy a fiatalkorú ellen indított eljárásban be kell szerezni a környezetanulmányt és a fiatalkorú iskolai vagy munkahelyi jellemzését, és hogy a környezetanulmányt a megyei gyámhivatal mellett működő hivatásos pártfogó készíti el.

Kitekintés

A fejlett európai országok mindegyike rendelkezik pártfogó szolgálattal, a kelet-közép-európai országokban pedig folyamatosan alakítják ki ezeket. Általánosnak

tűnő megoldás szerint az Igazságügyi Minisztérium szervezetében, az alternatív szankciók végrehajtásáért, illetve a szabaduló elítéltek integrációjának elősegítéséért felelős „*professzionális szervezetként*” működnek (Anglia, Hollandia, Belgium, Finnország, Németország, Ausztria, Csehország, stb.). Szorosan kötődnek a szociális munkához, segítik a bűncselekményt elkövető vagy ilyen bűncselekményért elítélt személyek integrációját, a bűnismétlés megelőzését, a kiszabott büntetés végrehajtását, a közösség és a sértett kiengeztetését. A Kerezi Klára által vezetett kutatás megállapítása szerint többek között a nemzetközi tapasztalatok alapján is az igen széles hatáskörrel rendelkező pártfogó felügyelet napi költsége a szabadság-elvonással járó büntetés költségeinek csupán 20-25 %-át teszi ki.

Az európai országok többségében a pártfogó szolgálatok alapvetően fontos feladatának tartják a bv. intézetekben végzett munkát. Feladatuk a feltételes szabadságra bocsátás előtti programok koordinálása, a veszélyértékelés, segítség a lakhatás megteremtésében és a munkakeresésben. Sőt nem ritkaságszámba megy, hogy a pártfogó szolgálat már a rendőrségi őrizetben vagy az előzetes letartóztatásban lévőknek is hasonló segítséget nyújt, így például Csehországban, Finnországban, Németországban, Hollandiában, Máltán, stb. A bv. intézetekkel történő formális együttműködés érdekében a szabadságra felkészítés újraszabályozását célzerű valóban elvégezni.

Svájcban a folyamatos gondozás modelljét fejlesztették ki. Eszerint a pártfogás, a gondozás már a vizsgálati fogság időszakában kezdődik, ezt azután tovább folytatják a büntetés-végrehajtáson ke-

resztül az elbocsátás utáni időszakig. Az angol-amerikai jogterületen is jellemző a pártfogó segítség bekapcsolása a nyomozati eljárásba, amely az angol pártfogó tevékenységének 20 %-át teszi ki.

A gyakorlat és a hatályos jogi szabályozás hiányosságai

Az elmúlt évtizedben egyes hivatásos pártfogók részéről néhány ügyben túlzott engedékenység volt tapasztalható a magatartási szabályok megszegésének észlelése alkalmával. A pártfogói intézkedés elmaradása vezetett egyes ügyekben a magatartási szabályok súlyos megszegésére vagy okszerűen újabb bűncselekmény elkövetéséhez is.

„A pártfogók hatáskörébe utalt feladatok szakszerű ellátása érdekében speciális jogi, kriminálpedagógiai- és pszichológiai, gyógypedagógiai, valamint szociális szervezői ismeretek elsajátítására van szükség. Mindez felveti az intézményes továbbképzésük lehetőségének a szükségességét”.¹⁹

Felmerült, hogy a nagyobb városokban létesítsenek olyan, átmeneti szálláshelyeket, otthonokat, ahol a bv. intézetből szabadult vagy egyéb körülményeik miatt lakás, szállás nélkül maradt személyek elhelyezését ideiglenes jelleggel meg lehetne oldani. E javaslat a jogtudomány művelői részéről 1985-ben is felmerült.²⁰

Hasznos javaslat a bűnisméltés megelőzését szolgáló pártfogó felügyelői foglalkoztató is.

Ezekkel kapcsolatban a korábbiakban is voltak vélemények a jogtudomány művelői részéről, de sajnos nem figyeltek fel ezekre a halaszthatatlan feladatokra. Természetesen voltak ellenvélemények is. Például az, hogy egy helyen összegyűlné-

nek így a bűnözők, esetleg szervezeten követnének el újabb bűncselekményt. Egyöntetű volt a vélemény abban, hogy általánosságban elő kellene segíteni a szabadult elítéltek szálláshelyre bejutását, szükséges kezdeményezni olyan munkahelyek létrehozását, ahol a bv. intézetből szabadult egészségi állapotának és korának megfelelő munkalehetőséget kaphatna addig is, amíg végleges munkahelyét megtalálja. Megoldást jelenthetne, ha azoknak a munkáltatóknak, akik szabadultakat foglalkoztatnak, valamilyen központi kedvezményt (pl. adókedvezményt, stb.) biztosítanának. Ezáltal a gazdálkodó szervek érdekelték lennének a szabadult elítéltek foglalkoztatásában. Az utógondozás csak akkor lesz eredményes – fogalmazódott meg már abban az időszakban –, ha a munkáltatók, állami és társadalmi szervek, valamint a társadalom széles rétegei lehetőségükhöz képest segítik a feladat megoldását, a végrehajtásban közreműködő szervek összehangoltabb együttműködése növelné a visszaesés megelőzése érdekében tett erőfeszítések eredményességét.²¹

Az utógondozást nem lehet a gazdálkodó szervezetek feladataként kijelölni, e fontos kérdést a büntetőpolitika, a szociálpolitika részévé kell tenni. A kutatási adatok egyértelműen alátámasztották, hogy az utógondozást ki kell terjeszteni nemcsak a szabadságvesztés büntetésüket kitöltött személyekre is. A differenciált utógondozással – fiatalkorúak, úgynevezett fiatal felnőttkorúak, nők, öregek, betegek – kapcsolatos sajátos feladatok, a nehézségek megoldása útjainak keresése külön témát ölel fel.

A visszaesők körében végzett kutatások során az okot mintegy 46 %-uk kife-

jezetten a szabadulás utáni környezetben vélte felfedezni. Az alkoholt is említő 32,5%-nál is a szabadulás utáni környezet hatása szintén nem elhanyagolható körülmény. A fő visszaesési okok: a rossz baráti- vagy rokon környezet (24%), nem dolgozott és pénzhez akart jutni (22,5%), rendszeres és mértéktelen italozás (17,5%), esetenkénti mértéktelen alkoholfogyasztás (15%). Ugyanakkor 80%-uk segítséget nem kért és nem kapott, 10% kért segítséget, de nem kapott, 10% nem kért, de mégis kapott segítséget a beilleszkedéshez.

Különösen feltűnő, hogy a visszaesők 69%-a a szabadulástól számított hat hónapon belül került „összeütközésbe a törvénnyel”. Tehát a társadalomba történő visszavezetés során az első hat hónapnak van meghatározó szerepe. A család pozitív hatásának fontosságát tükrözi, hogy a házasságban, élettársi kapcsolatban élők közül mindössze 15 % esett vissza, míg a nőtlenek közül 33 %, az elváltak közül pedig 26%. Figyelmet érdemlő, hogy a visszaesettek 37%-a egy évnél rövidebb szabadságvesztést töltött. A 8 általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők közül 36 %, a 8 általános iskolát végzetek közül pedig 30 % esett vissza, vagyis a visszaesők 2/3-ad részét ők képezték. Azok közül, akiknél a nevelő nem tartotta indokoltnak az utógondozást, 38 % esett vissza a szabadulás után.

A szabadult elítéltek jelentős része nem került és kerül pártfogó felügyelet és így ellenőrzés alá sem. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy az ő támogatásuk, gondozásuk kevesebb vagy semmi figyelmet nem érdemel. Minden szabaduló pártfogó felügyeletére ugyanakkor nincs is szükség, felügyelet nélkül is várható a be-

illeszkedésük, de egyébként sincs apparátus, költség erre. Önkéntelenül felmerül a kérdés, hogy vajon milyen az utógondozása, a társadalmi beilleszkedésük segítése azoknak az elítélteknek, akiknek a pártfogó felügyeletét nem rendelték el, és így nem is állnak ellenőrzés alatt, ugyanakkor tulajdonképpen a szabadult elítéltek túlnyomó többségét teszik ki. Hol kell keresnünk a visszaeső bűnözés növekedésében szerepet játszó okokat, amelyek az utógondozással kiküszöbölhetők? Az eddigi kutatások főként azokra a személyekre terjedtek ki, akiknek a pártfogó felügyeletét is elrendelték. A többséget képező olyan személyekre azonban csak szűk körben terjedtek ki a tudományos kutatások, akiknek nem rendelték el a pártfogó felügyeletét. A 2483 főt érintő vizsgálat szerint a vonatkozó jogszabályi előírásoknak megfelelően a bv. intézetek többségében általában felkészítik az elítélteket a szabadulás utáni életre. Voltak olyan elítéltek, akiknek a nevelők kerestek munkahelyet. Nem egy helyen volt tapasztalható azonban, hogy ha nem rendelték el a pártfogó felügyeletet, egyáltalán nem foglalkoztak az adott bv. intézetnél a munkába állás, a szállás biztosítás kérdésével. Nem rögzítették írásban, hogy az elítéltek egy részénél nem lehetett megállapítani; a nevelő mit tett az elítélt elhelyezkedésének elősegítése érdekében, az elítélt élt-e a munkahely előzetes biztosítása végett a rendelkezésére álló lehetőségekkel, a nevelő ellenőrizte-e előírászerűen az elítélt ezzel kapcsolatos tevékenységét.

A szabadságvesztésből szabadultak jelentős hányadának állandó lakása nincs vagy csak fiktív. Ez a körülmény a segélyezési eljárásban - amely környezettanulmányhoz kötött volt eddig és hosszadal-

mas - bizonyítást nyert és az esetek többségében negatív eredménnyel járt.

A nők pártfogó felügyelete még több nehézséget jelent a gyakorlatban, mint a férfiaké. A nők bünelkövetésében - a férfiakéhoz képest - gyakrabban játszik szerepet a kedvezőtlen családi helyzet. Jelentős hányaduk állami gondozott, továbbá gyakori az elvált szülők gyermeke, illetve, aki maga is elvált. Többségük nem élt házasságban, élettársi kapcsolatban, de élettársukat is gyakran váltogatták. A házasságból, illetve az élettársi kapcsolatból született gyermekek többsége állami gondozásban van, így az elítélt, illetve az élettárs általában nem vállalja ezeket a terheket. Gyakori jelenség a neurotikus állapot, a hisztériára, az agresszióra való hajlam, az átlagosnál gyakrabban motíválja szabadulás utáni bűnöző magatartásukat is az akaratgyengeség. Az egyik elítélt nő elmondta, hogy a bv. intézetnél szabaduláskor őt és társait a kitarított férfiak hada várta, akik jól tudták, hogy milyen divatos ruhadarabbal könnyű őket „*táncba vinni*”. Aki vonakodott vagy a pénzt nem adta át, azt veréssel fenyegették. A kitarított férfiak maffiájával szemben a pártfogók tehetetlenek, mert a beszervezett nők többségének tetszik ez az életmód, mások pedig félnek, ezért nincs bizonyíték. Így csak azokon tudnak segíteni, akik hajlandóságot mutatnak a könnyelmű életmóddal való szakításra.

Mindenekelőtt a tárgyi feltételek; a munka, a lakás vagy szállás biztosításával, a családi kapcsolatok rendezésének elősegítésével, továbbá céltudatos nevelő ráhatással és értékes alternatívák felállításával van remény a nőknél a beilleszkedésre. A tárgyi feltételek biztosítása azonban a nőknél különösen nehéz, mert a

többségnek alacsony az iskolai végzettsége, szakmai képzettségük általában nincs.

A bv. intézeteknek az elítélt befogadásakor legtöbb esetben csak a végrehajtási értesítés áll rendelkezésükre, ebből viszont nem derül ki, hogy az elítélt pártfogó felügyelet alatt áll. A befogadott pártfogó felügyeletéről csak abban az esetben szerezhetnek tudomást, ha a befogadásra került magával hozza a személyi igazolványát; továbbá, ha abba a pártfogó felügyelet tényét bejegyezték. Az ügyben eljáró hatóságoktól - előírás hiányában - tájékoztatást nem kapnak. Megállapítható az is, hogy a jogerős ítélet sok esetben jelentős - számtalan alkalommal több hónapos, de nem ritkán fél éves - késéssel érkezik meg a bv. intézethez, ahol csak ekkor értesülnek az előéleti adatokról, az esetleges pártfogó felügyelet tényéről. Ekkor kerülnek az intézetek abba a helyzetbe, hogy össze tudják hasonlítani a végrehajtási értesítés adatait a jogerős ítélettel. Ennélfogva nagyon sok esetben a jogszabály által előírt 72 órás időtartam a bv. intézetek részéről betarthatatlan.²²

A pártfogó felügyelet végrehajtásának és az elítéltek utógondozásának részletes szabályairól szóló módosított 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet ezt szabályozó 8. § (1) bekezdése, még mindig a Bv. tvr.-nek az 1993. évi XXXII. törvény 51. § (2) bekezdésével már hatályon kívül helyezett 93. §-ára utal, nem is szólva arról, hogy már a Btk. 82. § (2) bekezdéséből is törölte a jogalkotó a büntetését véglegesen kitöltött személy pártfogó felügyeletét is.

Tapasztalatom szerint a bv. intézetből szabadultak pártfogó felügyelet alá helyezésének oka a szociális és anyagi háttér elégtelensége, az előélet, az elkövetett bűncselekmény(ek), személyiségzavar, a

bv. intézeten belüli viselkedés volt. Sokszor több ok is szerepel, míg más esetekben úgyszólván csak a bv. intézeten belüli viselkedés kerül előtérbe. A pártfogó felügyelet szükségességének kérdésében kizárólag az utóbbi szempont alapján dönteni nem helyeselhető. A pártfogó felügyelet alá helyezés kezdeményezése csak az elítéltről beszerzett információ pontos, tárgyilagos mérlegelésén alapulhat. Előfordulhat, hogy az elítélt azért kérte pártfogó felügyeletének elrendelését, hogy ezzel elkerülje a bűnmegelőzési ellenőrzést. Egyes helyeken a vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket tévesen értelmezve a pártfogó felügyelet kezdeményezésénél kizáró oknak vették, ha az elítéltnak nem volt állandó lakása.

A bv. intézeti előterjesztések a pártfogó felügyelet elbírálásához szükséges adatokat általában tartalmazták, segítették a megalapozott döntést. Tapasztalható, hogy az elítéltek a mielőbbi szabadulás reményében valótlan tényeket állítanak például családi kapcsolataikról.

Az előterjesztések vagy ezek elmaradása sok esetben arról tanúskodik, hogy a nevelők nem tanulmányozták az ítéletet, illetve nem voltak tekintettel rá. Az ítéletben foglaltak mellőzése a pártfogó felügyelet elrendelését kezdeményező előterjesztések megalapozottságát is kérdésessé teszi, hiszen az ítéletkiadmány az elítélt előéletére, a régebbi és a legutóbbi bűncselekményére vonatkozó adatokat hitelesen szolgáltatja. Kellő figyelmet szükséges fordítani a pártfogó felügyelet elrendelésének kezdeményezésekor az elítélt életkorára, egészségi állapotára is. Megtörtént, hogy egy 60 éves tbc-s, 50%-os műlábú rokkantnak, akit szabadulása-kor szociális otthonban helyeztek el, bün-

tesésének kitöltése után, pártfogó felügyeletét kezdeményezték.

Nem vált még általános gyakorlattá az, hogy a nevelő megjelöli a pártfogó felügyelet alá helyezés konkrét okát, pl. akaratgyenge személyiség, munkakerülés, italozó életmód.

Rendkívül nehéz az elítéltek feltételes szabadulásra felkészítése akkor, ha az elítélt semmit nem tesz annak érdekében, hogy a szabadulása idejére munkahellyel rendelkezzen. Vannak, akik többszöri felszólítás ellenére is megtagadják az ún. „*munkahelyes levél*” megírását. Ezeket az elítélteket is célszerű lenne szabadulásuk után megfelelő ellenőrzés alá vonni. Szintén tehetetlenül állnak a bv. intézetek, de a pártfogók is az olyan elég nagyszámú esetben, amikor az elítéltek írnak „*munkahelyes levelet*” - sokszor a feltételes szabadságra bocsátásuk érdekében -, amelyre pozitív választ is kapnak, azonban szabadulásuk után nem a megjelölt munkahelyen helyezkednek el.

Amennyiben a vonatkozó tevékenységnek nincs nyoma a nevelői nyilvántartásban, ez arra utal, hogy abban a bv. intézetben a pártfogoltak szabadulásra felkészítése nem előírászerű.²³

Tapasztalataim szerint a nevelők nem minden indokolt esetben éltek a külön magatartási szabályok előírására vonatkozó javaslattevési lehetőségükkel. Az eddig tiltó, korlátozó, külön magatartási szabályok mellett új elemként támogató, segítő tartalmú, személyre szabott speciális személyiségfejlesztő tréningen való részvétel előírását javasolták a pártfogók. Például:

- az alkohol- és kábítószerfüggőséget még el nem érő, de ezeket az anyagokat rendszeresen fogyasztók részére életmód-változtató,

- az asszociális és antiszociális beállítottságú pártfogoltak esetében értékrendszer-módosító,
- az állami gondozásból kikerült fiatal felnőttek részére életvezetési technikákat bemutató,
- szabadságvesztésből szabadultak részére reszocializációs speciális tréningek bevezetésének előírását.

Javasolták elhagyni az éjjeli otthontartózkodás külön magatartási szabályként való előírását, mint amely olyan, jelentős személyiségi jogok és szabadságjogok korlátozását jelenti, amelynek betartását a rendőrség ellenőrzi. Az éjszakai lakásellenőrzés nemcsak a pártfogoltat, hanem családját, a lakókörnyezetét is érinti. A rendszeres ellenőrzés tarthatatlanná teheti az elítélt helyzetét, megghiúsítva ezzel a beilleszkedés lehetőségét.

A pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek túlnyomó többsége külön magatartási szabályok előírását azért tartja jelentősnek, mivel ezáltal a munkájuk és ellenőrzési tevékenységük teljesebbé, konkrétabbá válik és ezeket a pártfogolttól számon lehet kérni. A külön magatartási szabályok javasolásától, előírásától idegenkedés a pártfogó felügyelet hatékonyságát nehezíti. Egyes helyeken a javasolt külön magatartási szabályok jó részt nyilvános szórakozóhelyről való eltiltásra és állami vállalatnál történő munkaviszony létesítésére vonatkoztak. A keresmény meghatározott összegének átutalására, a gyógyító-nevelő csoportban lévő szabadulás utáni gondozására, gyógykezelésére vonatkozó külön magatartási szabály előírására irányuló nevelői javaslattal csak ritkán lehetett találkozni. Kifogásolható megfogalmazású, értelmi és tartalmi javaslatok még mindig előfordulnak. Pél-

dául az elítélt „*meghatározott szervnél meghatározott időben jelentkezzen*”, a 62 éves nyugdíjogosult elítélt „*köteles munkaviszony keretében elhelyezkedni*”, más elítélt „*közületnél köteles munkát vállalni*”, stb.

A pártfogó felügyelet alá helyezés előtti javaslattételnél komoly jelentősége van az egészségi állapot és a munkaképesség orvosi véleményezésének. Előfordult, hogy olyan munkahelyet és munkakört jelöltek ki az elítéltnak, amelyre egészségi állapotánál fogva alkalmatlan volt. Egy olyan elítélt előterjesztésére írta rá az orvos, hogy „*egészséges, munkaképes*”, akinek az egyik keze teljesen hiányzott, a másik keze részben béna volt. Az előterjesztések egy részében egyáltalán nem volt orvosi vélemény, másik részében pedig csak általánosságban megfogalmazott.

Egyes bv. intézetekben több elítélt nevelési anyagában ugyanakkor a szabadtásra való felkészítés érdekében tett intézkedésről feljegyzést nem lehetett találni. Előfordult több esetben, amikor a pártfogó nem válaszolt sem az elítélt, sem a nevelő levelére. Olyan is volt, hogy a pártfogó válaszában mereven elzárkózott az elítélt utógondozásától.

Más helyen a pártfogó a levelében leszögezte, hogy csak azokkal az elítéltekkel hajlandó kapcsolatot felvenni és segítségükre lenni, akik a megyében működő bv. intézetből szabadultak. Másokkal még akkor sem, ha illetékességi körébe tartozó megyében szabadulnak és ha ott laknak, dolgoznak. Az egyik elítélt a következő választ kapta a hivatásos pártfogótól: „*a megyében az albérlet gyakorlata nem alakult ki*”. A hivatásos pártfogók közül csak kevesen keresik fel a bv. intézeteket. A személyes találkozást a szabadulás előtt

az elítéltek is igényelnék, de a bv. intézetek vezetői és nevelői számára is komoly segítséget jelentene ez a kapcsolatfelvétel.

A bv. intézetek javaslatai a bírói elvárásoknak általában megfeleltek. A javaslattól eltérő döntés átlagosan csak az ügyek 3 %-ában volt. Nagyobb számban inkább a külön magatartási szabályra vonatkozó eltérő döntés volt a jellemző. Sajnos a javaslatoktól bármiben is eltérő döntéseket a bv. bírák többsége nem indokolta, pedig az indoklás segítséget jelentene a bv. intézetek számára a helyes gyakorlat kialakításához.

A Bv. tvr. 42. § (6) bekezdés b) pontja előírja, hogy a magánelzárás alatt az elítélt nem fogadhat látogatót, kivéve a lelkeszt, valamint a szabadulása előkészítése érdekében a leendő munkáltatóját, a hivatásos pártfogót és a karitatív szervezet megbízottját. Ezzel a lehetőséggel sem az elítéltek, sem a pártfogó nem éltek a tapasztalataim szerint.

A rendőrségnek a Bv. tvr. 94. § (2) bekezdésén alapuló pártfogó felügyelet végrehajtásában való közreműködése egyrészt igazgatási funkciókból, másrészt büntetés-végrehajtási funkciókból tevődik össze, amely csak megfelelő információáramlás, együttműködés keretében biztosítható eredményesen.

A pártfogó felügyelettel kapcsolatos rendőrségi feladatok végzése során nehézséget jelent, hogy kellő mélységű belső szabályozás nem áll rendelkezésre; a feladatok pontos, részletes és számon kérhető megszabása pedig emelhetné az ügyintézés színvonalát. Bizonytalanság volt tapasztalható a rendőrkapitányságokon a pártfogó felügyelet alatt álló személyek nyilvántartása vonatkozásában mind a személyi kört, mind a módszert illetően

különös tekintettel az adatvédelmi korlátozásokra. Nemcsak megyénként, hanem rendőrkapitányságonként is teljesen eltérő - a semmilyen tevékenységtől a szabályszerűig terjedőig - a gyakorlat. A rendőrkapitányságok többségénél a bűnmegelőzési és a nyilvántartási feladatokat a bűnügyi osztály (a bírói értesítéseket is itt tartják nyilván), a pártfogoltak ellenőrzését a közrendvédelmi osztályon látják el.

A 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 9. § (1) bekezdésében előírt kötelezettséget a rendőrkapitányságok többsége nem teljesíti, a hivatásos pártfogót nem értesítik. Egyes rendőrkapitányságok a pártfogók írásban történő értesítését azért mellőzték, mert a pártfogolt először a pártfogónál jelentkezett. Még az egyes megyéken belül is eltérő a gyakorlat.

A pártfogoltak jelentkezése teljesen esetleges a rendőrségen, emiatt hatékony rendőri intézkedések a megyék jelentős részében nincs.

A rendőrkapitányságok a pártfogói kéreseknek általában eleget tesznek. A hivatásos pártfogó főként a felhívásra nem jelentkezett, ismeretlen helyen tartózkodó pártfogoltak tartózkodási helyének megállapítása céljából fordultak a rendőrséghez, illetőleg annak tisztázása végett, hogy a pártfogoltak ellen indult-e újabb büntetőeljárás.

A Bv. tvr. 94. § (2) bekezdése a rendőrség büntetés-végrehajtási feladatai közé sorolja a pártfogolt közbiztonsági ellenőrzését. Az ellenőrzés tényleges megvalósítása és a tapasztalatokról történő tájékoztatás nem működik megfelelőképpen az ország területén, és nem egységes az egyes megyékben még azokban a kevés esetekben sem, amikor a rendőri szervet ellenőrzési kötelezettség terheli.

A hivatásos pártfogó munkájának segítése tulajdonképpen abban merült ki, hogy a lakóhelyéről elköltözött vagy a pártfogónál többszöri felhívásra sem jelentkező pártfogolt tartózkodási helyének felkutatásában segítettek, vagy körözést rendeltek el. A rendőrkapitányságok mintegy 40 %-ánál nem vezették a Körzeti Megbízotti Szabályzat 54. pontja szerinti nyilvántartást sem. A rendőrség ellenőrzési tevékenységet csak kisebb kapitányságon végez pártfogoltak tekintetében, ahol az ún. kmb-s rendszer működik. A fővárosban a pártfogó felügyelet körében a rendőrség érdemi ellenőrzést nem végez, egyetlen ügyben sem volt észlelhető, hogy ellenőrizte volna a pártfogoltat, kiváltképp, hogy erről a pártfogót értesítette volna.

Minden ellenőrzés alapvető feltétele pontos nyilvántartás azokról, akiket ellenőrizni kell. A vizsgálat során megállapítható volt, hogy a rendőrkapitányságokon - az előző pontokban felsorolt okok miatt - több pártfogolt nem szerepelt a nyilvántartásban.

A pártfogó felügyelet alatt állók figyelemmel kísérése, ellenőrzése a körzeti megbízott feladata lenne. Azoknak a városoknak a területén, ahol a körzeti megbízotti hálózat nincs kiépítve és a pártfogó felügyelet hatálya alatt álló annak területén lakik, nincs aki az ellenőrzést végrehajtsa.

Mivel a rendőrség a pártfogó felügyelet magatartási szabályainak betartását részben csak formálisan, részben egyáltalán nem ellenőrzi, ezek megsértése miatt nem történt sem előállítás, sem szabálysértési eljárás megindítása a vizsgált időszakban a megyék többségében.

Megjegyezhető, hogy a Bv. tvr. 94. § (2) bekezdése a 97. § (2) bekezdés a), c)-

d) pont megtartásának ellenőrzésére utal. A d) pont szerinti magatartási szabály az, hogy a pártfogolt *„szabadságvesztésből való szabadulása idejére tartalékolta keresményét, illetőleg letéti pénzét vagy annak egy részét a hivatásos pártfogó kezelje....”*. Álláspontom szerint nem életszerű a rendőrségtől elvárni ennek a magatartási szabálynak az ellenőrzését. Ezzel szemben indokolt lenne a Bv. tvr. 97. § (2) bekezdés b) pontban foglalt magatartási szabályok ellenőrzését előírni, amely szerint a pártfogolt *„meghatározott jellegű nyilvános helyeket ne látogasson”*.

Megállapítható, hogy a rendőrség feladatainak szabályozása a pártfogó felügyelettel kapcsolatban, megoldásra vár. Feltétlenül szükséges lenne annak részletes szabályozása, hogy az igazgatás-rendészeti feladatokon túlmenően, az ellenőrzési feladatokat mely egység és milyen módon köteles végrehajtani, illetőleg milyen formában köteles a hivatásos pártfogóval a szükséges kapcsolatot felvenni és azt fenntartani.

A Bv. tvr. 94. § (3)-(4) bekezdése szerint *„A pártfogó felügyelet végrehajtásában a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek közreműködnek. A pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek munkáját az állampolgárok segítik és támogatják.”*

Az önkormányzatok eseti jelleggel, helyi munkalehetőséget és a foglalkoztatás pénzügyi fedezetétől függően közhasznú munkát biztosítanak, indokolt esetben segélyt folyósítanak.

A pártfogoltak munkáltatói a pártfogó felügyelet végrehajtásában csak annyiban működnek közre, hogy a hivatásos pártfogó kapcsolatai révén esetenként szóbeli

tájékoztatást adnak a pártfogolt munkájáról vagy munkahelyének végleges elhagyásáról.

A munkáltatók a pártfogoltak többségét nem legálisan, hanem rendszerint csak „feketén” és alkalmi jelleggel foglalkoztatták. Illegális munkával való foglalkoztatás esetén a 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 3. § (2) bekezdésében és 6. §-ában előírt munkáltatói közreműködés nyilvánvalóan nem jöhet szóba.

Általános tapasztalat, hogy a pártfogoltak igyekeznek eltitkolni a pártfogó felügyelet tényét, nehogy a munkahelyük-ről elbocsássák őket. Erre figyelemmel a hivatásos pártfogók is tartózkodnak, hogy a munkahelyen megjelenjenek, ellenőrizzenek.

A munkáltatók szerint a pártfogoltak foglalkoztatását az is nehezíti, hogy a helyi munkalehetőségek aránya ezt nem teszi lehetővé, mert „mit szólnának a büntetlen előéletű munkanélküliek ehhez”. A magánmunkáltatók - egy kivételével - ennél markánsabban fogalmazták meg elutasító álláspontjukat. „Micsoda, hogy egy bűnöző bizonytalanra tegye a cégem jó hírét, nevét, és ezzel tönkretegyen? Szóba sem kerülhet a foglalkoztatásuk”.

Az elítéltektől kapott információk szerint csak azoknak volt lehetőségük munkát vállalni, akiknek családi, rokoni és ismerősi körben biztosítottak munkát. Ezek azonban általában nem bejelentett, nem munkaviszonyhoz kötött foglalkoztatások.

A munkáltatók azokat a pártfogoltakat, akiknek nincs lakóhelyük, családjuk – ami különösen a szabadságvesztésre ítéltetek esetében gyakori –, ritkán fogadják vissza.

A 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 3. § (2) bekezdése szerint „a munkáltató hala-

déktalanul értesíti a hivatásos pártfogót, ha a pártfogolt a meghatározott helyen végzendő munkakötelezettségének (Tvr. 97. § (2) bek. b. pont) nem tesz eleget”, a hivatkozott jogszabályi helyen azonban már más rendelkezés van az időközben történt módosítások folytán a Bv. tvr.-ben. A munkáltatóktól a pártfogók értesítést egyébként sem kaptak. A pártfogolt munkahelyi magatartásáról úgy kaptak felvilágosítást, ha személyesen érdeklődtek minden írásbeli kötöttség nélkül.

A munkanélküliek és hajléktalanok számára a törvényi változásokra is figyelemmel nem írják elő kötelező magatartási szabályként a meghatározott helyen való munkavégzést. Ezt a Bv. tvr. 97. § (2) bek. a-g. pontjainak egyike sem tartalmazza már kifejezetten, a (3) bekezdés az előírását azonban lehetővé teszi.

A 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 6. § (1) bekezdése tartalmazza, hogy „A pártfogolt munkabérének meghatározott hányadát a hivatásos pártfogó kezelje” és hivatkozik a Bv. tvr. 97. § (2) bek. f. pontjára. Ez viszont ma már arról szól, hogy az elítélt meghatározott tanulmányokat folytasson, a d. pontban foglalt rendelkezés értelmében is csupán a szabadságvesztésből szabadultat illetően a tartálékolt keresményét, illetve letéti pénzét, vagy annak egy részét kezelheti a pártfogó, de már nem a szabadulása utáni munkájával szerzett munkabérét.

Olyan pártfogottal egyetlen esetben sem lehetett találkozni, akinek a munkabére felhasználásának, kezelésének tárgyában korlátozó rendelkezést hozott a bíróság.²⁴

A rendszerváltozást követően a hivatásos pártfogó munkáját alapvetően befolyásoló változásokat a jogalkotás tehát

nem vezette át. Nem lehet azon sem vitakozni, hogy ez kétségtelenül szervezeti, büntető anyagi-jogi, eljárásjogi, büntetés-végrehajtási jogi változásokat is kell, hogy eredményezzen, de még alkotmányossági kérdésben állásfoglalást is. Erre legjobb példa a foglalkoztatás kérdése.

A pártfogókat nagyon sok problémával keresik meg és várják ezek megoldását a pártfogoltak. Így munkahely, lakás, óvoda, gyógyszer-támogatás, közüzemi díjak elmaradása, ruha az iskolás gyerekeknek, stb., amelyeket csak az önkormányzatok tudnának orvosolni. Ahhoz, hogy ilyen esetekben is tudjanak segíteni a pártfogók, megfelelő jogkört kell kapniuk. Az önkormányzatoktól és karitatív szervezetektől egyelőre csak segítséget kérhetnek. Tapasztalhatjuk nem egy esetben, hogy nemcsak az állampolgárok, de az állami szervek képviselői sem tudják, a pártfogó felügyeletet hová helyezték, a hivatásos pártfogónak mi a szerepe.

Megállapítható, hogy megbízásos szerződéssel alkalmazott társadalmi pártfogók csak elvétve vannak az országban. A hivatásos pártfogó kérésére a pártfogoltak munkatársai adnak esetenként tájékoztatót a pártfogolt magatartásáról, életkörülményeiről. Társadalmi pártfogó hiányában a hivatásos pártfogó egyéb, személyes kapcsolata révén kap tájékoztatást a pártfogolt munkahelyi, lakóhelyi magatartásáról, esetleg munkaviszonya megszűnéséről.

Együttműködési megállapodást kötött az egyik országos bv. intézet a Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társasággal, a Magyarországi Metodista Egyházal, a Magyarországi Jehova Tanúi Egyházal, melyek a szabadult elítéltek pártfogásában, utógondozásában való közreműködésre készségüket fejezték ki.

A pártfogoltak egyéni szükségüktől függően az utógondozás keretében biztosítható támogatások közül főként pénzsegélyt, munkahely-keresést²⁵, kérelmek megírását kérték. Egyértelmű tapasztalat, hogy a pártfogoltak az utógondozás keretében biztosított támogatást és segítséget gyakrabban veszik igénybe, mint a csak utógondozottak. Ennek oka, hogy a pártfogoltak a hivatásos pártfogóval rendszeresen találkoznak, és így lehetőség van a segítségnyújtás, segélyezés lehetőségeinek az ismertetésére, illetve az ezekkel kapcsolatos felvilágosításra. Általános tapasztalat, hogy az utógondozás keretében a 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 13-14. §-a szerint biztosítható támogatást és segítséget a pártfogó felügyelet alatt állók sem kapják meg, mert ezek a rendelkezések a gyakorlatban nem érvényesülnek.

Az utógondozottak esetében megállapítható volt – lakókörnyezetük megismerése után –, hogy igen rosszak az életkörülményeik, munka alig akad részükre, lényegében egyik napról a másikra teremtik meg életfeltételeiket. Az utógondozottak közül nagyon sok a hajléktalan, vagy hajléktalan szálláson lakik.

Előfordult, hogy a pártfogóktól kért és kapott segítséget – emberi jogi szempontból helyeselhetően – olyan, büntető felelősségre vonás hatálya alatt álló vagy állt személy is, aki nem jogosult utógondozásra. Például közérdekű munkát letöltött, illetve ennek letöltése előtt álló, továbbá volt kényszergyógykezelt, hosszabb időt előzetes letartóztatásban töltött személy. A segélykeretet a megyék nagysága, a pártfogoltak száma és egyéb szempontok szerint differenciáltan állapították meg. A felhasználás egyelőre a megyei bíróság elnökének rendelkezései és szabályozása

szerint történt. Ezek szerint általában a segélyben részesítés feltétele, ha a pártfogolt keresmény nélkül vagy csekély összeggel szabadult; munkába állása vagy kereső tevékenysége közeli időben nem várható; szállásgondjának, lakásgondjának megoldásához anyagi segítségre van szüksége; személyi okmányai kiváltásához kiadások merültek fel; megélhetése szabadulása után nincs biztosítva; gyógykezelésre szorul, de gyógyszert nem tudja kiváltani, stb. Egy személy évenként – a feltételek megléte esetén – egyszer, különös méltánylást érdemlő esetben kétszer-háromszor részesült legalább 500, legfeljebb 5.000 Ft segélyben. Voltak azonban olyan megyék, ahol a segélyösszeg 1.000 és 10.000, illetőleg 15.000 forint között szóródott.

A pártfogó felügyelet eredményes működéséhez nem elegendő csak a jogi feltételrendszert megteremteni. Ezt az intézményt el kell fogadtatni a közvéleménnyel is. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a hivatásos pártfogó nem a bűnözőket támogatja, hanem mindenki érdekében dolgozik, amikor a pártfogoltat igyekszik visszatartani az újabb bűncselekmény elkövetésétől. Ehhez azonban nem látszik elegendőnek a szankciókkal fenyegetés. Szükség van arra is, hogy a pártfogolt számára az újrakezdéshez szükséges minimális anyagi támogatást is biztosítani tudja. A munkahelyek szűkös volta, de a munkanélküliség is megnehezíti, sőt néha szinte lehetetlenné teszi a pártfogolt részére a biztos jövedelem megszerzését. A pártfogó felügyelettel érintett szervek között sok esetben az együttműködés nem megfelelő, a megkeresések teljesítésén túl nem terjed. A megváltozott gazdasági viszonyok a magasabban kvalifikált szakemberektől is

alkalmazkodási készségük maximumát követeli, a pártfogó felügyelet alá helyezett esetben ez hatványozottan jelentkezik. Segítséget kell, hogy kapjanak ahhoz, hogy a versenyben eredményesen helyt álljanak. Ehhez olyan technikák birtoklása is szükséges, amelyek sikeres elhelyezkedést biztosító személyiségfejlesztő tréningeken sajátíthatók el.

A pártfogó felügyelet végrehajtására vonatkozó jogszabályi rendelkezések – a végrehajtásban közreműködő szervek tevékenysége szerint is különbözően – igen eltérő mértékben vagy egyáltalán nem érvényesülnek.

A pártfogók többségének véleménye szerint a pártfogó felügyelet kettős jelleget – a segítség, a támogatás előtérbe helyezése mellett – továbbra is meg kell tartani. A pártfogó felügyelet csak akkor eredményes, ha annak végrehajtásában a pártfogolt aktívan közreműködik. A hivatásos pártfogó és pártfogolt közötti személyes, rendszeres kapcsolattartást nem aknázhatják alá a rosszul megválasztott magatartási szabályok. Ezek rendszere csak eszköz és lehetőség a pártfogó felügyelet végrehajtása során. A magatartási szabályoknak szankcionáló szerepük van, joghátrányt foglalnak magukban, így ezáltal tartalmazznak büntetőjogi elemet is. Ezért gondosan mérlegelni kell, hogy alkalmazásuknál figyelembe kell venni a bűnelkövető személyiségét, életkörülményeit, családi, baráti kapcsolatait, egészségi állapotát, kóros szenvedélyeit (alkoholizálás, drogfogyasztás, stb.), a bűncselekmény elkövetésének motívumait, stb.

Bűncselekmény elkövetése nagyon gyakran visszavezethető arra, hogy az elkövetőnek a társadalmi követelményekhez való alkalmazkodási képessége hiány-

zik vagy hiányos. Ezért vizsgálni kell az értelmi, érzelmi retardáltságot, a családi, nevelési problémákat, az iskolázatlanságot, a képzettség hiányát, az önfenntartási készségek, képességek hiányosságait, a megkívánt viselkedési formák hiányát (öltözködés, lakókörnyezet tisztántartása, társas viszony, kapcsolattartás, stb.).

A rendőrség egyes szakterületeinek a pártfogó felügyelettel kapcsolatos feladatairól célszerű lenne főkapitányi intézkedést kibocsátani, amely szabályozná, hogy hol kell nyilvántartani a pártfogoltakat, milyen feladatai vannak ebben a körben az igazgatási, bünyügyi és közrendvédelmi szolgálatoknak. A pártfogó felügyelettel és az utógondozással kapcsolatos jogszabályokat alapvetően 1979-ben határozták meg, azokat időközben bizonyos mértékben – elsősorban formai okokból – módosították, de lényegében a keletkezésük idején fennálló társadalmi viszonyokat tükrözik és helyenként még az államigazgatási szervek megnevezése sem pontos. A jelenlegi társadalmi viszonyok között illuzórikus a munkahelyi közösségek társadalmi pártfogókénti működésére szá-

mitani, de az is szokatlan lenne már, ha valaki a társadalmi pártfogói tevékenységet – karitatív szervezeteken, személyeken kívül – díjazás nélkül vállalná.

Utógondozás, – mint szervezetten működő tevékenység – lényegében nem létezik. Az, hogy a börtönből szabadult – ha ő is úgy akarja a pártfogóhoz fordulhat és némi csekély összegű segélyben részesül –, a beilleszkedési gondjait alapvetően nem, illetőleg csak időlegesen oldja meg.

A jelenlegi jogi szabályozás tehát nem alkalmas a pártfogó felügyelet hatékony végrehajtására, mert részben hiányosak azok a rendelkezések, amelyek ténylegesen az általános és speciális bűnmegelőzési célokat szolgálnák, illetőleg az elkövetők társadalomba való beilleszkedését elősegítenék, másrészt az intézményi háttér, a hatékony egységes igazgatás sincs biztosítva, a pártfogó felügyeletet jelenlegi formájában a tartalmi kiüresedés veszélyezteti, ezért sürgős intézkedésekre van szükség.

Dr. Vókó György

Jegyzetek

1. Barabás Tünde: Rendszerváltás, bővítés, szankciók. Társadalmi átalakulás és bűnözés. Magyar-német Kriminológiai Szimpózium. Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet. Budapest, 1995. 211-212. oldal.

2. Gönczöl Katalin: Gazdaság-bűnözés-büntetőpolitika. Valóság. 1988. évi 10. szám.

3. A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló többször módosított

1979. évi 11. törvényerejű rendelet (továbbiakban Bv. tvr.) 92. § (1) bekezdése.

4. Bv. tvr. 92. § (2) bekezdése.

5. Btk. 82. § (5) bekezdése.

6. Bv. tvr. 114. § (1) bekezdése.

7. Btk. 82. § (1) bekezdés.

8. Legfelsőbb Bíróság B. törv. III. 1440/1992. számú törvényességi határozatának indokolása.

9. V. ö.: Vókó György: A magyar büntetés-végrehajtási jog. Institutiones Juris.

Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs, 2001. 3. kiadás. 149. oldal.

10. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállításának és működésének szabályozási elveiről szóló 1183/2002. (X. 31.) Korm. hat.

11. V.ö.: Vókó György: A büntetés-végrehajtás törvényességének, hatékonyságának tényezői. Kandidátusi értekezés. Magyar Tudományos Akadémia. 1989. 202. oldal.

12. Vámbéry Ruzstem: Büntetőjog II. füzet Budapest, 1918. 127-128. oldal, Finkey Ferenc: Büntetéstan problémák. Budapest, 1933. 277. oldal.

13. V. ö.: Finkey Ferenc: Alkossunk törvényt az igazságügyi patronázs egyesületekről és a letartóztató intézetekből kibocsátottak utógondozásáról. Budapest, 1943. 8. oldal.

14. elsősorban Mary Carpenter és a „*börtönök angyala*” Elizabeth Fry.

15. Eötvös József: Vélemény a fogházjavítás ügyében. Pest, 1838. 48-49. oldal.

16. V. ö.: Pál László: Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976. 155. oldal.

17. Schäfer István: Utógondozás a visszaesés ellen. Jogtudományi Közlöny. 1949. évi 19. szám, 419-423. oldal.

18. Lukács Tibor: Feljegyzés az élők házáról. Gondolat, Budapest, 1979. 286. oldal.

19. V.ö.: Vókó György: A büntetés-végrehajtás törvényességének, hatékonyságának tényezői. (Kandidátusi értekezés. Magyar Tudományos Akadémia. 1989. 209. oldal.

20. Nagy Ferenc: Az utógondozás - pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztály kiadványa 10. Tanulmányi kötet, 70. oldal.

21. V. ö.: Vókó György: Az utógondozás jelentőségéről a gyakorlati tapasztalatok tükrében. Magyar Jog. XXXIV. évfolyam, 1987. évi 10. szám. 862. oldal.

22. A szabadságvesztés és előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 18. § (1) bekezdése.

23. 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 13. § (2) bek.

24. Bv. tvr. 97. § (2) bek. d. pont, 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 6. §.

25. 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 12. §.